

www.cinescola.info

“MAR ADENTRO”

La mort i la dignitat

Ramon Breu

SINOPSI

La pel·lícula ens acosta al final de la vida de Ramón Sampedro, el qual ja va ser en el seu moment protagonista als mitjans de comunicació. Sampedro era un tetraplègic que va estar durant gairebé trenta anys immobilitzat en un llit. En vida, Sampedro deia “sóc un cap viu en un cos mort”. Però alhora aquest mariner de Porto do Son (Galícia) va ser capaç de plantejar a la societat un tema tabú: la legalització de l'eutanàsia activa, per la qual va entrar en batalla durant tot el seu calvari.

A la pel·lícula, l'única finestra de Ramón (Javier Bardem) és la seva habitació, a tocar del mar, el mateix on va tenir el fatídic accident. Des d'aleshores la seva obsessió serà acabar amb la seva vida dignament. L'arribada de dues dones ho canvia tot: Julia, l'advocada que recolza la seva causa (Belén Rueda), i Rosa, una veïna que el vol convèncer que el millor és viure. La personalitat aclaparadora de Ramón acaba seduïnt-les totes dues, que s'han de qüestionar els seus propis principis. Només ell sap qui l'ajudarà a emprendre el darrer viatge.

Fitxa de la pel·lícula:

Direcció: Alejandro Amenábar
Producció: Fernando Bovaira i Alejandro Amenábar. 2004
Guió: Alejandro Amenábar i Mateo Gil
Director de fotografia: Javier Aguirresarobe
Música: Alejandro Amenábar
Direcció artística: Benjamín Fernández
Localitzacions: Galícia, Madrid i Barcelona

Intèrprets: Javier Bardem (Ramón Sampedro); Belén Rueda (Julia); Lola Dueñas (Rosa); Mabel Rivera (Manuela); Celso Bugallo (José); Clara Segura (Gené); Joan Dalmau (Joaquín); Alberto Jiménez (Germán); Francesc Garrido (Marc); Tamar Novas (Javi); Josep Maria Pou (Padre Francisco).

PARLA ALEJANDRO AMENÁBAR

Alejandro Amenábar (Santiago de Chile, 1972) és un dels grans directors del panorama cinematogràfic espanyol. Coneguem, a continuació, les seves impressions sobre “Mar adentro”:

¿Per què “Mar adentro”?

Sempre faig la pel·lícula que m’agradaria veure en una sala de cinema, encara que soni a tòpic. Vaig llegir el llibre de Ramon Sampedro fa uns anys i, no sé si perquè tractava sobre la mort, o per la manera que tenia d’expressar-se, vaig descobrir un discurs que m’enganxava molt. Vaig anar investigant en el seu entorn i vaig comprendre que hi havia encara més raons per rodar aquesta història. Que la història d’en Ramón mereixia explicar-se. Quan decideixo fer una pel·lícula allò que considero fonamental és la història i no el pressupost ni els actors amb els que treballaré.

Com heu aconseguit que una pel·lícula que té tan present la mort sigui tan lluminosa?

Perquè ens hem deixat portar pel carisma i la personalitat d’en Ramón, començant per Javier Bardem. Aquesta era la contradicció d’en Ramón. Que algú tan vital i que es relacionava tan bé amb la gent, perseguia la mort. La mort és un tema recurrent en les meves pel·lícules, però si a “Los otros” era una visió de la família des del cantó obscur, des de la mort; “Mar adentro” és una visió de la mort des de la vida, des de la quotidianitat, des d’allò que és natural, des d’un cantó molt lluminós.

L’amor és important en aquesta pel·lícula?

“Mar adentro” es podria considerar en gran part una història d’amor, o diverses històries d’amor. El que mostra són les diferents maneres de concebre l’amor. Observem la història del Ramón a través de les diferents dones que envolten el seu llit. L’amor protector que s’estableix amb la Rosa, perquè ella i altres dones anaven a explicar-li els seus problemes. Amb la Júlia, on percebem una connexió intel·lectual; comparteixen preocupacions similars i concepcions totalment diferents de la vida i de la mort. Veiem també la relació pare-fill que s’estableix amb el seu nebot. També és molt important la relació d’amor i de xoc de criteris fraternal que Ramón i José mantenen. I la relació amb la seva cunyada, d’absoluta complicitat, maternal, on gairebé sobren les paraules perquè s’entenen amb una mirada.

Quin significat té el mar en aquesta pel·lícula?

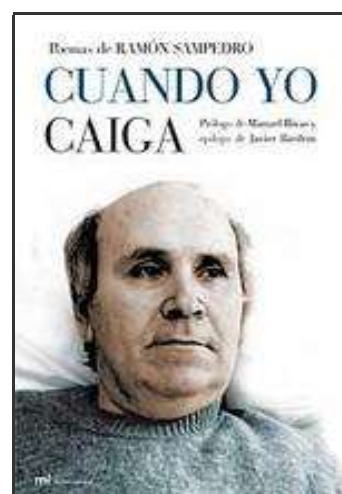
“Mar adentro” és un dels versos d’un poema del Ramón. Hi ha un moment de la pel·lícula on Ramón diu que el mar li va donar la vida i el mar li ha pres, perquè va ser on va tenir l’accident. El mar és, també, la sensació d’escapar. És aquesta línia de l’horitzó que mai s’acaba, que representa l’infinit. Hi ha alguna cosa en l’experiència d’en Ramón per intentar escapar, per viatjar, que també trobem en l’experiència cinematogràfica.

Resum de l’entrevista promocional del film (3 de setembre de 2004)
Traducció de CinEscola

ACTIVITATS

- 1.- Probablement els personatges de Ramón Sampedro (Javier Bardem) i de Julia, l'advocada, (Belén Rueda), són els més interessants del film. En una de les escenes inicials, Julia li pregunta a Ramón: *¿Por qué morir?*, i aquest respon: *La vida así no es digna. La muerte siempre ha estado ahí, forma parte de nosotros*. Valoreu aquesta resposta.
- 2.- Julia està malalta, té una malaltia degenerativa. A la darrera seqüència de la pel·lícula, ja no recorda res d'en Ramón, se la veu força malament, malgrat que el marit diu que està bé. Què ens vol transmetre el director, Alejandro Amenábar, amb aquesta seqüència?
- 3.- Veiem com Ramon sempre està envoltat de dones: Julia, l'advocada; la seva cunyada Manuela; Rosa, una veïna del poble... Quina mena de *relació*, de *complicitat*, de *química* estableix Ramón amb cadascuna d'elles?
- 4.- La ONG que col·labora amb Ramón Sampedro és una entitat catalana anomenada DMD, *Dret a morir dignament*. Cerqueu informació sobre aquesta organització o sobre d'altres de semblants i resumiu els seus objectius i les seves accions.
- 5.- Recordeu la seqüència en la que un capellà també tetraplègic, el Padre Francisco, va a visitar Ramón. Es discuteixen i cadascú explica la seva visió sobre la vida i la mort. Quina és la postura del capellà, la postura oficial de l'Església Catòlica? Què li respon en Ramón?
- 6.- En el judici, l'advocat de la ONG catalana diu que els tribunals d'un estat laic no poden contemplar creences metafísiques, és a dir religioses. Expliqueu aquest raonament.
- 7.- Valoreu aquests frases de Ramón Sampedro, algunes de les darreres del film: *Vivir es un derecho, no una obligación. Sólo el tiempo y la evolución de las conciencias decidirán si mi petición era razonable o no*.
- 8.- Comenteu el següent poema de Ramón Sampedro, que dona títol al film:

*Mar adentro, mar adentro,
y en la ingravidez del fondo
donde se cumplen los sueños
se juntan dos voluntades
para cumplir un deseo.
Un beso enciende la vida
con un relámpago y un trueno,
y en una metamorfosis
mi cuerpo no es ya mi cuerpo;
es como penetrar al centro del universo:
El abrazo más pueril
y el más puro de los besos,
hasta vemos reducidos
en un único deseo: Tú mirada y mi mirada*

*como un eco repitiendo, sin palabras:
más adentro, más adentro,
hasta el más allá del todo
por la sangre y por los huesos.
Pero me despierto siempre
y siempre quiero estar muerto
para seguir con mi boca
enredada en tus cabellos.*

9.- Feu una descripció psicològica i ideològica dels personatges principals.

UNA AMIGA DE RAMÓN SAMPEDRO ADMET QUE VA AJUDAR-LO A MORIR

Ramona Maneiro, amiga de Ramón Sampedro, el tetraplègic gallec que va encapçalar una llarga lluita jurídica en defensa del seu dret a morir amb dignitat, va admetre ahir per primer cop que va ser ella qui li va apropar el got amb una solució d'aigua amb cianur que li va causar la mort.

Maneiro, la dona que va tenir cura de Sampedro en els seus últims mesos de vida, va ser l'única imputada pel cas. Dies després de la mort del tetraplègic, el 12 de gener de 1998, va ser detinguda sota l'acusació d'haver-li donat el cianur amb què es va suïcidar, però la causa es va arxivar el 1999 després que el jutge no trobés proves que demostrassin la seva implicació ni la de qualsevol altra persona en la mort del tetraplègic.

Maneiro va detallar ahir en un programa de Tele-5, "perquè deixin d'especular", com va preparar la barreja letal i com l'hi va subministrar, donat per segur que el delicte que li podrien imputar ja ha prescrit.

Faig una sèrie de repartiments amb cianur, l'introdueixo al got amb la quantitat d'aigua que ell em deia, li poso la palleta i li acosto el got on ell volia, va explicar. Jo em quedo allà, darrere la càmera –va continuar–, i al final ell em diu: “Després que jo begui no em facis un petó als llavis”

L'amiga de Sampedro va lamentar, no obstant, que el tetraplègic gallec no tingués *la mort ideal de què tant parlava* a causa del sistema escollit per morir, que segons va dir el va fer patir en els últims moments.

(...) En declaracions a EFE, l'advocat de Ramona Maneiro va indicar que les afirmacions de Maneiro no tenen transcendència penal per a ella, ja les penes relacionades amb una mort eutanàsica van de sis mesos a dos anys i mig i prescriuen al cap de tres anys.

Diari Avui, 11 de gener de 2005

ACTIVITATS

1.- Per què creieu que Ramona Maneiro va fer aquestes declaracions en el moment que les va fer? Les va fer perquè *deixin d'especular*?

2.- Com valoreu que les declaracions de Maneiro van ser fetes en un programa de Tele-5.

LA POSTURA OFICIAL DE L'ESGLÉSIA CATÒLICA

Poques setmanes després de l'estrena de “Mar adentro” i de “Million dolar baby” i, probablement, a causa del seu èxit i de la seva capacitat per plantejar el debat sobre l'eutanàsia a l'opinió pública, la Conferència Episcopal va llançar una campanya per *mobilitzar les consciències dels fidels catòlics* (El País 6-11-04, La Vanguardia 7-11-04) en contra de l'eutanàsia activa i passiva. Per fer això va imprimir set milions de

fulletons en els que assegurava que l'eutanàsia és *una forma d'homicidi*. Fulletons que no es van arribar a distribuir a les parròquies catalanes.

En aquest opuscle contra l'eutanàsia repartit per l'Església Catòlica espanyola es pot llegir que la legalització de l'eutanàsia *precipitaria greus conseqüències socials, ja que alguns malalts fins i tot podrien ser fàcilment eliminats sense el seu consentiment*. O que *la vida no és a disposició del propi individu com si fos una finca o un compte bancari i que la vida és digna perquè té el seu origen i destí en Déu*.

No obstant, la majoria dels metges de l'estat (sis de cada deu) són partidaris de legalitzar l'eutanàsia i donen suport a un canvi de llei per permetre als malalts demanar i rebre el suïcidi assistit o eutanàsia activa, segons una enquesta del Centre d'Investigacions Sociològiques. Però l'eutanàsia és delictiva en aquests moments, segons l'article 143 del codi Penal. Així, en els casos que comunament es consideren eutanàsia o suïcidi les penes són de sis mesos de presó per a qui col·labori, i de tres anys per a l'executor assistit de l'eutanàsia.

En la presentació de la campanya de l'Església va estar present el president de la Federació Nacional d'Associacions de Lesionats Medul·lars i Grans Minusvàlids, Alberto Pinto. Pinto explicà que, després de l'estrena la pel·lícula “Mar adentro”, moltíssims tetraplègics es van dirigir a ell indignats perquè el film feia la impressió d'abocar a aquests malalts a una única opció: morir-se. El president d'aquesta Federació afegí: “Si hi ha alguna cosa que uneix als 12.000 lesionats medul·lars espanyols és l'amor a la vida.”

ACTIVITATS

1.- Creieu que determinats malalts *podrien ser fàcilment eliminats sense el seu consentiment*, tal com diu la Conferència Episcopal?

2.- Com valoreu l'afirmació de que la vida no pertany a l'individu?

3.- El president de la Federació Nacional d'Associacions de Lesionats Medul·lars i Grans Minusvàlids, transmet la queixa de *moltíssims tetraplègics perquè el film feia la impressió d'abocar a aquests malalts a una única opció: morir-se*. Després d'haver vist la pel·lícula, què en penseu d'aquesta afirmació? Com creieu que hagués respost Ramón Sampedro a aquestes paraules? El president d'aquesta associació va intervenir en la presentació de la campanya contra l'eutanàsia organitzada per l'Església Catòlica, què en penseu d'aquest fet?

EL CAS DE TERRI SCHIAVO

La vida de Theresa Terri Marie Schindler es va il·luminar quan va conèixer Michael Schiavo, a principis de 1983, quan els dos eren estudiants del Bucks Community College (Filadèlfia). Va ser amor a primera vista. Per a Terri va suposar a més la recuperació de la seva autoestima, la confirmació de que ella, que mai havia tingut *novio* i havia estat acomplexada per ser grassa, era una noia atractiva. Es van conèixer just després de perdre 45 quilos dels 110 que va arribar a pesar, però la seva tendència a engreixar-se ràpidament la va portar a obsessionar-se per aprimar-se i, finalment, fou el detonant de la seva mort.

L'any 1989, cinc anys després del casament amb Michael, Terri havia aconseguit aprimar-se 16 quilos i volia quedar-se embarassada però no ho aconseguia. Feia temps que els Schiavo volien tenir fills i van decidir acudir a una clínica de fertilitat. Mentre seguia el tractament, Terri gairebé no menjava i bevia de 10 a 15 gots de te al dia. La nit del 25 de febrer de 1990, Michael es va despertar al sentir un soroll en el passadís i es va trobar la Terri desmaiada. En els set minuts que va trigar

l'ambulància a arribar, la noia va patir danys cerebrals per manca d'oxigen. Els metges van dir que l'aturada cardíaca havia estat causada per una baixada de potassi.

El cos de Terri Schiavo va deixar de viure el dia 31 de març de 2005, després de dues setmanes desendollat de la sonda que l'alimentava. Després de llargs procediments judicials des de 1998, i amb l'oposició frontal dels seus pares, el seu marit va aconseguir que els jutges permetessin desendollar-la.

La batalla al voltant d'aquest cas va posar de manifest la dimensió més ultramontana de la dreta cristiana extremista i la seva utilització política, però també ha confirmat la fortalesa de l'estat de dret als Estats Units. Per altra banda, un altre element d'interès ha estat que els polítics van descobrir en els sondeigs que hi havia una clara majoria de ciutadans nordamericans a favor de deixar morir la Terri, una noia que se li va oblidar de signar de jove un testament vital amb instruccions específiques per, arribat el cas, no mantenir-la viva amb mètodes artificials.

Els pares de la noia van implorar fins l'últim moment a la justícia, al president Bush, al seu germà Jeb, governador de Florida i als legisladors de Washington i de Florida, perquè tornessin a connectar les sondes a la seva filla (després que els tribunals accedissin a la desconnexió) i els concedissin un nou judici. Però una rera l'altra se'ls van anar tancant les portes, fins i tot quan des de Washington es va aprovar una nova llei d'urgència aprovada pel Congrés i signada pel president Bush, i fins tot quan el governador de Florida va intentar assumir la custòdia de Terri. Els tribunals van tenir la última paraula i fou que no.

Els jutges van tancar files corporativament, ressentits per la intervenció del Congrés amb una llei que els instava a reobrir el cas a partir de testimonis i proves que havien estat excloses. El jutge encarregat del cas va declarar inconstitucional la intervenció de Bush i del Congrés. Podem dir doncs, que el cas de Terri Schiavo, a més de constituir un capítol més en la lluita per l'eutanàsia ha estat un batalla de poders.

EUTANÀSIA: VIURE I MORIR AMB DIGNITAT

Sens dubte, l'eutanàsia serà una de les grans qüestions que preocuparan la nostra societat en els propers anys. En els països desenvolupats l'esperança de vida gairebé s'ha duplicat al llarg del segle XX i la medicina cada cop disposa de més mitjans que permeten allargar la vida, a vegades, fins i tot contra el sentit comú. Per tant, cal preguntar-se, què cal fer amb els malalts en fase terminal, amb unes condicions de vida veritablement

inhumanes. Es tracta d'una qüestió que molts ciutadans haurem d'afrontar directament en els propers anys.

Etimològicament la paraula "eutanàsia" significa "bona mort". Històricament aquest terme s'ha utilitzat per descriure actuacions molt variades en contingut, destinades a facilitar la mort del malalt irreversible amb una situació greu de patiment físic i/o psicològic. La tendència actual és restringir la paraula eutanàsia a les accions realitzades per un professional sanitari a petició expressa i reiterada d'un pacient que viu una situació de patiment derivat d'una malaltia incurable, que ell viu com inacceptable.

Si en el cas de Ramón Sampedro hagués participat un professional de la salut, el terme adequat hagués estat "suïcidi mèdicament assistit". En cas contrari parlem simplement de suïcidi i ajut al suïcidi.

En el cas de Terri Schiavo, estàvem davant d'una suspensió progressiva de tractaments en els malalts irrecuperables. Aquesta és una pràctica comuna en tots els països del món, i respon a la necessitat ètica d'evitar que la tecnologia mèdica acabi destruint la dignitat de les persones. Deixar morir aquell a qui la malaltia ja ha vençut definitivament, encara que les màquines el fan seguir respirant, és un exercici d'humanitat. En aquest cas no es tenia coneixement d'allò que hagués desitjat la pacient, perquè la pacient no va complimentar un testament vital. Aquest fet va fer fàcil la manipulació ideològica, religiosa i política.

La sedació paliativa és una pràctica mèdica que, si es fa d'acord amb els protocols estandarditzats és, simplement, una bona pràctica clínica. Consisteix en facilitar als pacients terminals en agonia que ho autoritzin o que ho hagin autoritzat, la possibilitat de rebre medicació que els adormi profundament mentre esperen la mort.

ACTIVITATS

- 1.- Investigueu sobre la malaltia que consisteix en l'obsessió per aprimar-se. Quin nom té? A quin tipus de persones els afecta més?
- 2.- Per què es diu que el cas Terri Schiavo fou una batalla de poders? Quins poders s'enfrontaven? Quants poders té un estat democràtic, teòricament?
- 3.- Per que se'ns ve a dir que l'eutanàsia serà una gran qüestió de debat en els països rics, en els propers anys?
- 4.- Quin tipus de manipulació ideològica, religiosa i política va patir el cas Schiavo? Per part de quins sectors?
- 5.- Com creieu que la tecnologia mèdica pot atemptar contra la dignitat de les persones malaltes?
- 6.- Podeu citar algun cas, més o menys conegut, on es va mantenir artificialment la vida d'una persona per diverses raons, sense pensar en el seu patiment físic? Expliqueu una mica el cas.

EL CAS LEGANÉS

A l'abril de 2005 es va desfermar una crisi a la sanitat de Madrid arran de l'anomenat cas Leganés. Manuel Lamela, conseller de Sanitat de la Comunitat de Madrid, amb l'aquiescència d'Esperanza Aguirre, presidenta d'aquesta comunitat; va destituir Luis Montes, coordinador d'urgències de l'hospital Severo Ochoa de Leganés, perquè havia rebut una denúncia anònima que acusava Montes de sedar irregularment els malalts molt greus, i accelerar així la seva mort per estalviar diners al centre.

Més de 400 metges madrilenys es van mobilitzar en defensa del seu company, tot demanant la dimissió del conseller de Sanitat.

En aquest context, resulta molt interessant i aclaridora la següent entrevista feta al cap de la UVI del mateix hospital, Frutos del Nogal, on explica els problemes i les pràctiques habituals en el servei d'urgències pel que fa als malalts terminals:

Frutos del Nogal fue coordinador de Urgencias de Leganés entre 1987 y 1990 y actualmente dirige la UVI del centro. Del Nogal, madrileño de 56 años, defiende las actuaciones de los médicos del centro.

Pregunta. ¿Hay sedaciones irregulares, sin consentimiento?

Respuesta. No. Se han hecho todas con consentimiento.

P. ¿Por qué se hacían sedaciones en urgencias?

R. Puede que urgencias no sea el mejor sitio. El problema es que el hospital ha estado durante muchos años sometido a una presión asistencial muy alta. Estábamos entre los índices más bajos de camas por habitante de Madrid. La consejería, que ahora se rasga las vestiduras, no ha hecho nada sobre la falta de camas. La unidad de cuidados paliativos tiene sólo cuatro camas.

P. Pero había una habitación en urgencias para los enfermos terminales aunque no es normal.

R. En muchas ocasiones, los ingresos de gente en estado terminal superaba a esa unidad de cuatro camas y, por dignidad de las personas y por dignidad profesional, se hizo un sitio en urgencias para ello. Somos los primeros en reclamar sistemas de cuidados paliativos para que la gente tenga una buena muerte.

P. ¿Es eutanasia?

R. Una buena muerte, una muerte sin angustia, una muerte sin dolor. Esto no es eutanasia. Esto es sedación en pacientes que están agonizando, que les quedan pocos días de vida. Es una dignificación de la muerte. No es acortar la vida, sino acortar la agonía. Nadie debería pasar dolor salvo que sea su expreso deseo porque la sanidad dispone de fármacos para que eso no sea así. Lo otro no es digno. Si no se puede hacer en unidades de urgencias, en algún sitio habrá que hacerlo. Si es en Urgencias, bendito sea. Lo que no es ético es que una persona agonice y que nadie haga nada.

EL PAÍS, 7 d'abril de 2005

ACTIVITATS

1.- Pot tenir credibilitat una denúncia anònima?

2.- Què us sembla la següent frase: *Lo que no es ético es que una persona agonice sin que hagamos nada*

3.- Quina seria la vostra posició com a pacients o com a professionals en una situació semblant a les descrites.